

RAZMIŠLJANJE O TOME KAKVA NAM ŠKOLA TREBA

ČISTO SRCE – ČUVARI DJETINJSTVA

U pedagoškoj zbilji postoje i učitelji koji su usmjereni na rast i razvoj djece i mladih. Oni se kritički odnose prema svemu i stalno razmišljaju o raznim boljim verzijama sebe. Takve su osobe pune ljubavi, entuzijastički prilaze rješavanju raznih problema i izazova te služe djeci i mladima, a odgojno-obrazovni proces postane ugodan, poticajan te djeca ili učenici, zahvaljujući takvim osobama zavole aktivnosti ili nastavne predmete

PIŠE

doc. dr. sc. Anita Rončević,
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci

/////

Ova priča ne počinje riječima „Iza sedam mora i sedam gora živjeli su...” već je radnja smještena u Hrvatskoj, ali i u svijetu. Svaka slučajnost nije svaka, a nije ni slučajna. Sve o čemu želim vlastite misli podijeliti s čitateljima jest nešto što je dio svakodnevice i univerzalna istina, kojoj mnogi mogu svjedočiti, a usporedbi nema jer je svaka odgojno-obrazovna situacija posebna, jedinstvena. Želja mi je ovim tekstom promicati kvalitetu rada s djecom i mladima u našoj zemlji, jer u procesu intenzivnog rasta i razvoja njima je potrebno osigurati poticajno okruženje. Kao što sjemenki treba plodno tlo, voda, toplina i svjetlost, za cjeloviti razvoj djece i mladih u punini njihovih potencijala potrebni su odgovorni i savjesni „vrtlari” puni ljubavi, razumijevanja, suosjećanja, ispravnih namjera i razvojnog djelovanja uopće.

LAKMUS-PAPIR ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA

Ako se žele izmjeriti vrijednosti nečega, trebaju postojati indikatori, tj. njihovi pokazatelji. Kako naći indikatore vrijednosti odgojno-obrazovnog sustava? Vrlo jednostavno. Ispitivanjem stavova svih sudionika odgojno-obrazovnog sustava. U ovom tekstu interpretirat ću gledišta učenika i studenata. Pri prvom susretu s novom generacijom studenata na Učiteljskom i studiju Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja imam običaj reći „tko od vas voli učiti, neka digne ruku”. Posljednjih godina u skupinama studenata od njih četrdesetak nema nijedne ruke u zraku. Ovakav lakmus-papir jako se crveni i pokazuje iznimno „zakiseljeno” stanje. U budućnosti će biti nositelji odgojno-obrazovnih vrijednosti drugih generacija. Kako će ih prenositi ako ljubav prema učenju nije nastanjena u njihovim srcima?

Što to oni nose u srcu? Analizirajući njihove odgovore zaključujem da su u njihovim srcima tuga, bol, razočaranje, zastrašivanje, ucjenjivanje, nerazumijevanje, hladnoća... Učitelji i nastavnici koji su djecu i mlade ranjavali imali su hladna srca, bili robovi vlastitog ega, kod

njih je bilo mnogo učenika koji su izvan škole plaćali instrukcije da bi mogli pratiti nastavu u školi, često bi prenosili osobne probleme na učenike, imali bi upitne kriterije ocjenjivanja, čak bi prijeteći ocjenama, izgubili bi autoritet ili ga prisilno uspostavljali. Pri poučavanju bi gubili smisao i imali bi nejasne ishode, imali bi „miljenike” u razredu dok bi ostali „stradavali”, nastava je na formalno-deklarativnoj razini sadržajnog tipa, ispitnim situacijama ne prikazuju se realne ocjene, već su bile stereotipne i kažnjavajuće... Ovakvih problema bilo je i davno u prošlosti, ali se sad potenciraju u suglasju sa sve oštrijom duhovnom stvarnošću.

GENIJALCI POSTAJU NEUSPJEŠNI

Slična sam iskustva imala godinama i u Novigradskom proljeću – gdje sam radila s darovitim učenicima iz raznih krajeva Hrvatske. Tijekom sedmodnevnog druženja darovita djeca bila su udivljenja u raznim područjima

stvaralaštva u kojima su sudjelovala. Dio njih „provlačio” se u školi s trojkom, u nekim slučajevima djeca koja su bila državni prvaci u školi su iz tih područja znali dobivati i dvojke. Takva djeca uočavaju razne barijere odraslih, često imaju oštiri duhovni vid, mire se s postojećom stvarnošću jer na nju ne mogu utjecati pa gube volju za vlastitim rastom, koji pojedini edukatori ne potiču. U prilog tome ide i činjenica da u nastavi, osim učitelja/nastavnika postoje i asistenti koji su podrška učenicima s teškoćama da mogu pratiti rad. Iz perspektive poštivanja individualnih mogućnosti djece i mladih nameće se pitanje zašto talentirana i darovita djeca nemaju asistente u nastavi.

Jan Amos Komenski navodi termin duhovno silovanje. Odnosi se na aktivnosti koje nisu u suglasju s dječjim razvojnim mogućnostima. To kod djece izaziva nelagodu, loš osjećaj, razne psihosomatske bolesti i druge implikacije. Naš obiteljski liječnik znao je reći – kad djeca imaju najveći pritisak u školi, u

obliku ispitnih groznica, tad je u porastu i broj posjeta liječniku.

Prirodno je da svako dijete želi biti uspješno. A da bi bilo uspješno u obitelji, u odgojno-obrazovnom sustavu, u raznim drugim životnim situacijama, potrebno je stimulirajuće okruženje. Temelj razumijevanja uzroka i posljedica dječjeg ponašanja, učenja i napredovanja jest poznavanje dječjeg cjelovitog razvoja, djetetovih individualnih sklonosti i potreba.

PRIČA O BAKI I ŠARANU

Priča o baki i šaranu svoje utemeljenje ima u doživljenom kontekstu koji se dalje prenosi. Naime, žena je u pećnici pekla šarana. Prethodno mu je odrezala rep, a sve je to gledala njezina kći. Kada se kći udala i postala domaćica, svaki bi put odrezala šaranu rep, a to je promatrala njezina kći, koja ju je jednog dana pitala zašto svaki put šaranu odreže rep. Majka joj je rekla da ne zna. „To sam vidjela kod tvoje bake.” Onda je unuka pitala baku zašto je potrebno svaki put

odrezati šaranu rep prije pečenja. Baka se nasmijala i rekla da je to samo ako je šaran toliko velik da ne stane u pekač.

Ova priča izravna je povratna informacija o tome što se događa u slijepom usvajanju postojeće datosti u generacijskom prijenosu. Isto se događa u odgoju i obrazovanju. Dok se ne razlučuje ispravnost odgojno-obrazovnog prijenosa i ne postavlja pitanje primjerice „zašto radim to što radim” ili zašto se nešto radilo upravo tako i je li se moglo raditi drugačije, teško se može stvarati uvid u ispravnost djelovanja. Slijepim vjerovanjem nečijem autoritetu isključuje se mogućnost preispitivanja, već se automatizmom naslijeđeni obrasci djelovanja primjenjuju dalje.

KAD RAZVOJNO DJELOVANJE „NADVLADA” TRADICIJU

Kad razvojno djelovanje „nadvlada” tradiciju, oslobodi se tsunami postignuća. Nema više zidina, barijera, već eksplozija ljubavi. Istodobno u pedagoškoj zbilji postoje i učitelji koji su usmjereni na rast i razvoj djece i mladih. Oni se kritički odnose prema svemu i stalno razmišljaju o raznim boljim verzijama sebe. Takve su osobe pune ljubavi, entuzijastički prilaze rješavanju raznih problema i izazova te služe djeci i mladima, a odgojno-obrazovni proces postane ugodan, poticajan te djeca ili učenici, zahvaljujući takvim osobama zavole aktivnosti ili nastavne predmete.

Prošle godine imala sam priliku nazočiti informativnom sastanku djece i njihovih roditelja s voditeljicama jednog odgojno-obrazovnog modela školovanja od kuće. Bila sam oduševljena govorom jednoga 16-godišnjeg mladića (iz jedne europske države) koji nije htio ići u klasičnu školu jer nije mogao ostvariti sebe u punini svojeg potencijala. Na njegovo uporno inzistiranje roditelji su ga ispisali iz srednje škole. Rekao je da je tri tjedna samo igrao videoigre, odlazio na WC i do kuhinje. Onda je shvatio da mu to ne može biti budućnost. Sjeo je za stol, ispisao dvije stranice raznih aktivnosti i sadržaja što ga zanima i što bi želio učiti. Tada sam shvatila predivnu dobrobit nekonvencionalnih oblika odgoja i obrazovanja gdje sadržaje kreiraju mladi kojima su takvi oblici namijenjeni. Fleksibilnošću prilagođenom individualnim sklonostima poništio se imperativ *moraš ovo, moraš ono, moraš ovako, moraš isto kao drugi...*

Kad razvojno djelovanje „nadvlada” tradiciju, onda postoji pluralizam odgoja i obrazovanja. Tada se potiču i nekonvencionalni oblici odgoja i obrazovanja, svi oni koji nisu javne škole. Predivno je omogućiti odgoj i obrazovanje svakome po izboru.

RIPLAY U ODGOJNO-OBRAZOVNOM STRATEŠKOM DJELOVANJU

Riplay je kratica za *risk play* ili rizične igre u odgojno-obrazovnim aktivnostima. Djeca kojoj je dano da se igraju rizičnih igara u odrasloj su dobi sposobnija za život. Postoji uzrečica: tko ne riskira, ne profitira. Svaka osoba ima u sebi potencijal biti kreativnom. Kreativne osobe su znatiželjne i vole istraživati. Pri tome spretno koriste i konvergenciju i divergenciju. Pravi im je izazov ne biti konformist odnosno vole raditi ono što drugi ne rade pa tako i odvažiti se za nešto novo i drukčije. Stoga ne čudi činjenica ako dijete: nalazi drugačiji algoritam izračuna matematičkih zadataka od pokazanog, na neočekivan način interpretira likovno

KAO ŠTO SJEMENKI TREBA PLODNO TLO, VODA, TOPLINA I SVJETLOST, ZA CJELOVITI RAZVOJ DJECE I MLADIH U PUNINI NJIHOVIH POTENCIJALA POTREBNI SU ODGOVORNI I SAVJESNI „VRTLARI” PUNI LJUBAVI, RAZUMIJEVANJA, SUOSJEĆANJA, ISPRAVNIH NAMJERA I RAZVOJNOG DJELOVANJA UOPĆE

ili glazbeno rješenje, stvara slobodne plesne strukture, odstupa od očekivanih rješenja, navodi neobične ideje i slično. Takva djeca žive autonomnost, autentičnost vlastitih postignuća, ne trpe uniformnost, stereotipe ni jedno-obrazno mišljenje i djelovanje. Tu se pružaju razne mogućnosti promišljanja kako poticati uspjeh djece i mladih u edukativnoj vertikali. S takvim epistemološkim promišljanjem i u sintezi s poznavanjem cjelovitog razvoja onih kojima je odgoj i obrazovanje namijenjen, stvaraju se nove, kvalitetne odgojno-obrazovne strategije, čime se u konačnici dobivaju rezultati kojima su zadovoljni svi: djeca, mladi, njihovi roditelji, odgojitelji, učitelji i nastavnici. Sve su to razlozi za fleksibilno definiranje kriterija ocjenjivanja, koji će biti prilagođeni potrebama učenika.

Kao gost sveučilišni nastavnik na stranim sveučilištima, imala sam priliku spoznavati iskustva odgojno-obrazovnog rada u drugim državama. Hrvatska je uvijek imala identitet dobrog odgojno-obrazovnog sustava. U jednom je trenutku trava počela biti zelenija u susjednim dvorištima. Sva sreća da se sada pojedine vrijednosti izvlače iz naftalina, ali se ne može generalizirati nešto što ne ovisi samo o trendu, već i različitim naklonostima edukatora. U našoj zemlji prošli smo nekoliko reformi u području odgoja i obrazovanja. One su sadržajnog tipa. To se očituje i u nacionalnim ispitima učenika nakon završene srednje škole. Sindromom Juditina prstena vidljivo je

mjerjenje kognitivnih sposobnosti. Cjelokupna nastava je usmjerena stjecanju kompetencija, a nacionalni ispiti mjere samo jednu dimenziju kompetencije – znanje.

Potrebama djece i mladih danas ističe se važnost holističkog razvoja i nužnost personalne reforme. Svjedočim povremeno raznim situacijama gubitka autoriteta odraslih ili njegovo prisilno uspostavljanje, emocionalnim ispadima pred djecom ili učenicima, pedagoškoj inverziji i slično. Kada je pozornost usmjerena na kompetencije i kvalitete osobe koja vodi odgojno-obrazovni proces, na način učinkovitosti ishoda osposobljavanja i usavršavanja, onda se drukčije reguliraju svi odnosi: ja prema sebi, dijete i djeca, odrasli i djeca, odrasli s odraslima... Treba izraziti priznanje onima koji tako rade od profesionalnog početka u svojim odgojno-obrazovnim praksama, kao i onima koji su smogli snagu prerezati transfer loših i neprimjerenih odgojno-obrazovnih obrazaca koji su im bili nametnuti. Takve su osobe čuvari djetinjstva, jer poštuju osobnost djece i mladih.

SURADNJA I MEĐUNARODNA EDUKACIJA

U namjeri suradnje sa svima koji rade u vrtićima, osnovnim i srednjim školama te visokoškolskoj nastavi, osmišljena je međunarodna edukacija „Čisto srce – čuvari djetinjstva”. Upravo se provodi edukacija u Hrvatskoj, Slovačkoj i Švicarskoj. Povratne informacije polaznika (98 posto) pozitivne su i u njima se ističe važnost drukčijeg pristupa od svega postojećeg što se nije učilo u regularnim programima i što bi trebao biti temelj rada s djecom i mladima. Naime, osposobljavanje za (samo)regulacijska ponašanja u području duhovne higijene, po njihovu mišljenju, temelj je rada. Polaznici uviđaju problem vrlo slikovito: kad imaš npr. virusnu bolest, ne ideš raditi jer se osjećaš loše te da ne bi zarazio djecu, mlade i svoje suradnike. Problem nastaje kad si „zaražene duše ili zaraženog duha” i osjećaš se loše, a ideš raditi. Ne postoji osoba koja ima problem duše ili duha, a koja će biti netoksična za svoju okolinu! Upravo je to uzrok većine problema u odgojno-obrazovnom sustavu.

Ovakvi treninzi potrebni su svima i traju doživotno tim više jer se radi s osobama u odrastanju. Samo jedna kriva misao, još gore, izrečena rečenica ili neprimjereno djelo, dovoljno je da se „ubije ptica rugalica” (čitaj: nevina žrtva) gdje djeca i mladi mogu snositi posljedice čak i do kraja života! Stoga je potrebno i slogan „pedagogija je društvo znanja” nužno promijeniti u „pedagogija je društvo savjesti i odgovornosti”, jer mogu imati spoznaju o nečemu, a da istodobno i dalje nemam odgovornost, ni savjest, kako prema sebi, tako ni prema drugima. Osim toga, jako je bitno znati svrhu postojanja, jer ako se život temelji na općem nezadovoljstvu, treba preispitati jesam li prava osoba, u pravo vrijeme, na pravom mjestu. To se lako može uočiti po učincima rada, najčešće po tome koliko su zadovoljna i uspješna djeca i mladi koji su mi povjereni u svakodnevnom radu? Upravo iz navedenih razloga, agresija se pojavila u Hrvatskoj, na što je prije desetak godina usmjeravao pozornost i danski psiholog Jesper Juul.

Ako odrasli ne služe djeci i mladima, ne uočavaju i ne pomažu u rješavanju njihovih problema, ne daju svoju podršku, djeca i mladi prepušteni su stihiji i nastoje sami, na svoje načine, rješavati iste. To može biti čak i pogubno, a neki put se posljedice ne mogu sanirati, jer su štete nastale doživotno. Nakon toga više nema mjesta za ping-pong (čuđenja, osude, razočarenja, prebacivanja krivnje, etiketiranja).

Otvoreni smo za suradnju i namjera nam je okupiti progresivnu skupinu ljudi u pluralizmu odgojno-obrazovnog sustava, gdje će biti mogućnosti razmjenjivanja iskustava rada u suglasju sa stoljećem u kojem živimo. Treba djelovati više preventivno, a manje kurativno, jer se s djecom i na djeci ne smije eksperimentirati! Jedina prihvatljiva i normalna stvarnost je ona u kojoj svi sudionici u sofisticiranim odnosima uče jedni od drugih, zajedno rastu u poniznosti i razvijaju se prema sreći, zadovoljstvu i uspjesima. Gdje se potiče čistoća srca, tu se djetinjstvo i mladalaštvo njeguju i čuvaju.

Završit ću misli uzrečicom moga pokojnog prijatelja Jože Prudeusa: „Učitelj/nastavnik/odgojitelj koji se ne smije, ne smije među djecu!”